

Ж. І. Зварич
аспірант Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)

УДК 347.783

ПЕРВИННІ СУБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ФОТОГРАФІЧНІ ТВОРИ

Шляхом порівняння національного і міжнародного законодавства автор досліджує первинних суб'єктів авторського права на фотографічні твори. У статті аналізується правовий статус авторів і співавторів фотографічних творів. Автор підкреслює, що первинними суб'єктами авторського права на фотографічні твори є тільки фізичні особи.

Автор исследует первичных субъектов авторского права на фотографические произведения путем сравнения национального и иностранного законодательства. В статье анализируется правовой статус авторов и соавторов фотографических произведений. Автор подчеркивает, что первичными субъектами авторского права на фотографические произведения есть только физические лица.

The author researches primary proprietors of photographic works copyright by comparison of national and foreign legislation. The legal status of the authors and co-authors of photographic works is analyzed in this article. The author emphasizes that only natural persons are primary proprietors of photographic works copyright.

Ключові слова: автор, фотографічний товар, суб'єкт авторського права, фізична особа.

Постійний розвиток інтелектуальної власності, який зумовлений прогресом суспільства, викликає необхідність дослідження теоретичних і практичних аспектів одних з найпоширеніших об'єктів авторського права — фотографічних творів.

У теорії виділяють два види суб'єктів авторського права: первинний і вторинний. За ст. 435 Цивільного кодексу України (ЦК України) також можна виокремити первинних і вторинних суб'єктів авторського права [1].

До перших суб'єктів належать автори і співавтори творів. Спадкоємців, правонаступників, видавців, організації колективного управління правами відносять до вторинних суб'єктів авторського права.

Стосовно фотографічних творів основна, так звана первинна роль, належить насамперед первинним суб'єктам авторського права на них. Саме вони володіють особистими немайновими і майновими правами на фотографічні твори, а також найчастіше звертаються за їх захистом. Зважаючи на це, вважаємо, що дослідження особливостей правового статусу авторів і співавторів фотографічних творів є доцільним.

Питання щодо суб'єктів авторського права в цілому досліджені такими вітчизняними та зарубіжними науковцями, як: Є. П. Гаврилов, Р. Дюма, В. С. Дроб'язко, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора, О. Д. Святоцький, А. П. Сергеев, Р. Б. Шишка та іншими. Аналіз суб'єктів авторського права на фотографічні твори зокрема зайшов своє відображення у працях І. В. Абдуліної, К. О. Афанасьєвої, М. М. Бородіна, Д. Д. Луспеника, В. В. Ситцевого тощо. У наукових роботах названих авторів частково розглядалися проблеми, які пов'язані з

© Зварич Ж. І., 2010

питанням первинних суб'єктів авторського права на фотографічні твори, проте окремого дослідження не було здійснено.

Метою даного наукового дослідження є встановлення кола осіб, які є первинними суб'єктами авторського права на фотографічні твори, а також осіб, яким не належать авторські права на дані об'єкти.

Як уже зазначалося, до первинних належать автор, тобто фізична особа, яка своєю працею створила твір (ст. 1 Закону України “Про авторське право і суміжні права”) [2].

Так, за відсутності доказів іншого, автором твору вважається фізична особа, яка є зазначеною звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору. Це положення вважається презумпцією авторства (ст. 435 ЦК України).

Юридичні особи не є первинними суб'єктами авторського права на твори, що також стосується і фотографічних творів.

Якщо повернутися до історії становлення авторського права у радянській науці, то можна згадати, що питання про те, чи може юридична особа бути суб'єктом первинного авторського права, тобто набувати права на твір завдяки своїм власним діям, довгі роки залишалося спірним. Деякі вчені, думки яких засновані на положеннях тодішнього законодавства, відповідно до якого авторські права на наукові збірники, словники, енциклопедичні видання, журнали виникали в організацій, які їх випускали, схилилися до позиції, що авторське право юридичних осіб виникає в результаті їх творчої діяльності, необхідної для об'єднання самостійних творів окремих авторів у єдиний цілісний твір [7, с. 170].

Інші науковці вважали, що юридична особа по самій своїй природі не може стати суб'єктом первинного авторського права. На їхню думку, творити можуть тільки живі люди, тому як би не впливали юридичні особи на створення твору, саме створення творів є роботою окремих фізичних осіб. Таким чином, виокремлення якої-небудь особливості творчої діяльності юридичної особи, яка не включає творчість конкретних фізичних осіб, є неможливим.

Позиція вчених стосовно визнання первинними суб'єктами авторського права дозволяла виключити правову невизначеність, яка виникала у силу відсутності суб'єкта авторського права на весь твір, і частково полегшувала використання таких творів. Тому такий прийом, який був юридичною фікцією, на їх думку, виправдовував вищевикладені положення [7, с. 171].

Вважаємо, що виключення вітчизняним законодавцем юридичних осіб з переліку суб'єктів первинного авторського права є правильним та таким, що відповідає міжнародним стандартам у даній сфері. Це саме можна спостерігати у нормах законодавства інших держав. Так, за Законом про авторські і суміжні права ФРН від 9 вересня 1965 року, суб'єктами первинного авторського права є насамперед автори, якими можуть виступати лише фізичні особи [6, с. 22].

До первинних суб'єктів авторського права на твори також відносять співавторів. За Законом України “Про авторське право і суміжні права”, співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір [2]. Творчий внесок повинен бути наявним від кожної особи, яка є співавтором. Теоретично виділяють два різновиди співавторства — роздільне та нероздільне. Обсяг права на використання твору значною мірою залежить від різновиду співавторства. Якщо твір становить нерозривне ціле чи всі автори брали спільну участь у створенні кожної частини твору, співавторство вважається нероздільним.

У деяких державах нероздільне співавторство виражається через конкретні назви об'єктів авторського права. Наприклад, Основний закон про авторське право США від 1976 року закріплює поняття “*сумісного твору*” (*joint work*), що являє собою роботу, виконану двома (або кількома) авторами, де вклад кожного є неподільним і взаємозалежним стосовно всього твору [5, с. 11].

Якщо твір можна поділити на окремі частини, кожна з яких має самостійне значення, співавторство є роздільним. Яскравим прикладом роздільного співавторства може бути колаж з фотографій, фоторепортаж тощо. Наприклад, авторами створено

колаж з фотографій, до якого увійшли різні фотографічні твори. Відповідно до законодавства авторське право на використання колажу належить усім співавторам, причому кожен з них не в змозі без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на його використання. Разом з тим кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину колажу на власний розсуд. У разі порушення спільного авторського права кожен із співавторів може доводити своє право у судовому порядку.

Між співавторами може бути укладена угода, яка визначатиме спосіб і порядок використання створеного колажу, а також його складових частин та враховувати порядок розподілу винагороди за умови його використання [3, с. 15].

У порівнянні з українським законодавством Законом ФРН більш докладно регулюються стосунки між співавторами. За німецьким законодавством розуміється лише неподільне співавторство, якщо відповідні творчі внески співавторів можуть використовуватися самостійно. Право на випуск твору у світ та його використання належить співавторам спільно, при цьому співавтор не може безпідставно відмовити в здійсненні цих прав; внесення змін допускається лише за згодою співавторів; кожен співавтор має право ставити вимоги до порушників виключних прав на твір, створений у результаті співавторства, але при цьому грошову компенсацію він може вимагати тільки виступаючи від імені всіх співавторів. Доходи співавторів діляться пропорційно творчій праці, затраченій на створення твору. Допускається відмова співавтора від належних йому майнових прав на твір, про що інших співавторів потрібно сповістити.

Роздільне співавторство визначається Законом ФРН як *складений твір*. При цьому кожен з співавторів може вимагати від інших згоди на випуск твору у світ, його використання чи зміну [6, с. 22].

Слід зазначити, що від роздільного авторства на фотографічні твори слід відрізнити *спільне використання творів*, які створені незалежно один від одного, хоч є пов'язаними, проте не настільки, щоб складати цілісний твір.

На думку А. П. Сергеева, це не стосується фоторепортажу, де фотографії супроводжуються пояснювальними записками і таким чином складають цілісний твір. За таких обставин, якщо фотографія і текст створені різними особами, вони визнаються співавторами [7, с. 77].

Проте на сьогодні у журналах та газетах можна часто зустріти саме спільне використання тексту і фотографічного твору, де останні лише орієнтують читача, проте не утворюють єдиного твору з текстовою інформацією.

Автори і співавтори є такими первинними суб'єктами, які мають всю сукупність особистих немайнових та майнових прав, наявність яких у конкретної особи надає їй право на використання фотографічного твору у різних, зокрема комерційних цілях. Саме тому слід відокремити осіб, які не вважаються співавторами при створенні фотографічного твору.

Так, співавторами твору не визнаються особи, що допомагали авторові:

- технічно;
- організаційно;
- матеріально [8, с. 15].

Аналізуючи наукові статті наших співвітчизників, можна дійти висновку, що у сучасній цивільно-правовій науці існує дискусійне питання щодо визнання авторських прав на фотографічні твори за такими суб'єктами, як особи, що позують для втілення задуму фотографа, та особи, які надають технічну допомогу.

Щодо перших осіб, тобто моделей, то їхня роль при створенні фотографічного твору викликає чимало запитань. Наприклад, чи визнавати за ними оригінальність, тобто одну з ознак авторства. В. С. Омельничук стверджує, що основне завдання моделей — передати наявність задуму іншій особі, тому їхня робота є суто технічна і не може бути підставою виникнення авторських прав [9, с. 77].

На думку М. Бородіна та Д. Луспеніка, при вирішенні таких питань треба виходити з того, що співавторство — це отриманий результат, а не процес роботи. Але якщо особа, яка позує, вибрала собі поставу, поєднання свого тіла з предметом, тобто

внесла щось творче (виявила ініціативу), і була домовленість про створення такого твору, то це вважається співавторством твору [4, с. 61].

З іншої боку розвивається думка, що якщо ж у договорі між фотографом і агенцією зроблене застереження, що моделі братимуть творчу участь у створенні фотографії, тоді частина майнових прав будуть належати агенції як роботодавцю. При цьому роботодавець не може вважатися первинним суб'єктом авторського права на фотографічні твори.

Варто схилитись до позиції, за якою робота моделі не тягне за собою право на частину авторських прав на фотографічний твір, крім випадків, коли вона виступає за попередньою домовленістю співавтором твору. Це можна пояснити тим, що кожна особа являє собою унікальність та оригінальність. За цим твердженням будь-яка людина, яку сфотографували, може претендувати на частину прав автора, що викличе чимало непорозумінь і може призвести до порушення авторських прав.

Тому особа, яка зображена на фотографії, не матиме авторських прав на фотографічний твір, а за чинним законодавством, коли йдеться про використання твору, то потрібно отримати згоду у цієї особи. Слід зазначити, що якщо особа позує фотографу за плату, то вважається, що вона погоджується на подальше використання твору його автором.

Значно простіше вирішується питання щодо роботи освітлювачів, костюмерів, інших осіб технічного персоналу, тому що вона є суто організаційною і, зрозуміло, без творчого внеску в створення твору [9, с. 78].

По-перше, вони не створюють чогось нового, а тільки втілюють в дійсність задум інших людей, механічно сприяючи появі твору. По-друге, їх інтелектуальні зусилля спрямовані на досягнення технічного результату, на максимально точне й повне виконання поставленого перед ними завдання по забезпеченню процесу фотозйомки, тобто зосереджені на технічній дії.

Тому при характеристиці авторського права таких суб'єктів, які беруть участь у їх створенні в ролі авторів чи співавторів, завжди слід відштовхуватися від того, що основним критерієм, необхідним для надання об'єкту правової охорони авторським правом, є критерій творчості, як щось оригінальне, неповторне й унікальне. Технічне сприяння ніколи не слугувало підставою виникнення авторських прав.

Таким чином, можна зробити висновок, що до первинних суб'єктів авторського права на фотографічні твори належать автор та співавтори. Шляхом дослідження позицій учених та законодавства інших держав встановлено, що ними можуть бути тільки фізичні особи, а в юридичних осіб первинне авторське право не виникає.

У процесі дослідження питання про визнання авторських прав за такими суб'єктами, як особи, що позують для задуму автора, було підтверджено, що останні не набувають таких прав, крім випадків попередньої домовленості про співавторство з фотографом. Праця технічного персоналу також не визнається такою, що може претендувати на первинні авторські права щодо фотографічних творів.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. [зі змін. і доп.] [Текст] // ВВР. — 2003. — №№ 40–44. — Ст. 356.
2. Про авторське право та суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. [зі змін. і доп.] [Текст] // ВВР. — 1994. — № 3. — Ст. 327.
3. *Абдуліна, І.* Авторське право на фотографічні твори [Текст] / І. Абдуліна // Інтелектуальна власність. — 2002. — № 12. — С. 14–18.
4. *Бородін, М. М.* Захист прав інтелектуальної власності: проблеми судової практики та законодавче забезпечення [Текст] / М. М. Бородін, Д. Д. Луспенник // Актуальні питання цивільного та господарського права. — 2007. — № 1. — С. 48–61.
5. *Гавриленко, О. В.* Основні положення авторського права США [Текст] / О. В. Гавриленко // Інтелектуальна власність. — 2006. — № 4. — С. 10–14.
6. *Кравченко, С.* Окремі питання авторського права Німеччини [Текст] / С. Кравченко, С. Теленик, О. Мазуренко // Інтелектуальна власність. — 2004. — № 4. — С. 21–24.
7. *Меггс, П. Б.* Интеллектуальная собственность [Текст] / П. Б. Меггс, А. П. Сергеев. — М. : Юристъ, 2000. — 745 с.
8. *Омельничук, К.* До питання про авторське право на фотографії [Текст] / К. Омельничук // Право

- України. — 2002. — № 4. — С. 75–79.
9. Ситцевий, В. І. Авторське право на фотографії [Текст] / В. І. Ситцевий // Інтелектуальна власність — 2000. — № 6. — С. 14–17.

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 10 від 7 червня 2010 року)*

Надійшла до редакції 01.07.2010

